



Sandheden skal frem

Peter Widell (red.):
Socialkonstruktivismen under debat.
Forlaget Modtryk.
159 sider, 199,- kr.

Af Søren Kjørup

Er det muligt at sige noget sandt om virkeligheden som den faktisk er? Hvis man overhovedet kan tage et så forskruet spørgsmål alvorligt, kan svaret naturligvis kun være ja. For at tage et i bogstaveligste forstand nærliggende eksempel, består første sætning ovenfor (altså mit indledende spørgsmål) af 13 ord. Og med den sætning jeg netop skrev, fik jeg udtrykt noget sandt om hvordan det faktisk forholder sig i dette lillebitte hjørne af virkeligheden.

Ikke desto mindre er der i dag utroligt mange forskere, især inden for psykologi og forskellige samfundsvidenskaber, der enten utvetydigt ville besvare mit indledende spørgsmål negativt, eller som udtrykker sig tåget om sagen på en måde der af de fleste læsere må opfattes som en afvisning af muligheden af at sige noget sandt om noget som helst. Og begrundelsen for denne nutidige udgave af den ældgamle skepticisme, hentes gerne i et af de moderne, ganske forskelligartede filosofiske synspunkter der ofte går under fællesbetegnelsen socialkonstruktivisme og som alle kan ses som en bestemt variant af en generel filosofisk konstruktivisme.

Ontologi, erkendelsesteori og skepticisme

Konstruktivistisk tænkning har almindeligvis en ontologisk og en erkendelsesteoretisk side, altså et svar på hvad der *eksisterer* i verden og hvordan, og et svar på hvad man kan *vide* om verden og hvordan – eller, om man vil, en opfattelse af begrebet “virkelighed” og en opfattelse af begrebet “sandhed”. Ontologisk er konstruktivistiske synspunkter variationer over den tanke at verden ikke er skarpt opdelt i på den ene side en selvstændigt eksisterende virkelighed “derude”, som er indrettet på én ganske bestemt måde, og på den anden side en menneskehed der (bl.a.) prøver at beskrive denne virkelighed korrekt. Som det antydes i betegnelsen, opfatter socialkonstruktivismen virkeligheden som noget samfundsskabt, noget som menneskene har “konstrueret”, endda ikke en gang for alle, men stadig vekslende ud fra historiske og sociale omstændigheder. Og erkendelsesteoretisk peger konstruktivisterne særligt på at videnskabelig erkendelse ikke opstår som en simpel afspejling af virkeligheden, men er noget der “konstrueres” ved hjælp af begreber og metoder, hvortil socialkonstruktivisterne tilføjer at det sker inden for bestemte institutionelle rammer, underkastet historisk og social foranderlighed, osv.

Den typiske socialkonstruktivisme kan imidlertid næppe karakteriseres fyldest-

gørende bare ved dens ontologiske og erkendelsesteoretiske grundlag. Den har også en pragmatisk side, nemlig at den opfatter sig som et provokerende gensvar til især "traditionel" videnskabsteori. Det ses først og fremmest i forbindelse med at socialkonstruktivisternes gerne udnytter deres ontologiske og erkendelsesteoretiske synspunkter som grundlag for at trække den forbløffende konklusion at vi ikke kan sige noget sandt om virkeligheden som den faktisk er. Ser man på forholdet mellem virkelighed og erkendelse den ene vej, peger de på at den virkelighed vi i givet fald skulle udtale os om, jo ikke er "faktisk" på en bestemt måde, men socialt og historisk foranderlig. Ser man på den anden vej, peger de på at vores erkendeapparat er lige så foranderligt. Og lader man de to perspektiver smelte sammen, bliver det fristende at sige at det jo lige nøjagtigt er vores erkendeapparat der konstruerer virkeligheden hvorfor enhver snak om objektivt sand erkendelse må forstumme.

En sprogfilosofisk bekymring

Oftest er det sproget der fremhæves som det særligt formende inden for det jeg her har kaldt "erkendeapparatet". Det er i høj grad ved hjælp af ord og begreber vi konstruerer. Når vi oplever menneskeheden som opdelt i mænd og kvinder, er det fordi vi har begreberne mænd og kvinder, kunne argumentet gå (i stærkt forkortet og forsimplet udgave).

Der er derfor god fornuft i at den læseforening af i dag 16 danske sprogforskere som kalder sig "Pragmatikkredsen", valgte at fejre sit 25 års jubilæum i 2001 med et seminar om socialkonstruktivismen. Disse lingvister og sprogfilosoffer så med en vis bekymring på at deres forskningsobjekt, altså sproget, bliver brugt som udgangspunkt for hvad der kan opfattes som "et angreb på enhver forestilling om videnskabelig rationalitet og objektivitet". Man inviterede fem foredragsholdere udefra og lod hvert foredrag kommentere af et medlem af kredsen. De fem foredrag, de fem kommentarer og de fem foredragsholderes svar til kommentatorerne er så blevet gennemredigeret og udgør nu teksten i bogen *Socialkonstruktivismen under debat* (sammen med redaktøren Peter Widells oprindelige oplæg til seminaret og dets foredragsholdere) – og det bekymrede citat ovenfor hentede jeg fra bogens lille forord.

Jeg gætter på at selve seminaret blev oplevet som givende af deltagerne. Ellers havde man nok ikke ofret tid og kraft på at få gennearbejdet og udgivet de forskellige indlæg i en pæn lille bog. Men at læse denne bog er en kaotisk oplevelse. Tre af foredragsholderne må konstatere at deres kommentatorer har misforstået dem komplet, og når de sidste to ikke konstaterer det samme, er det vist nærmest af høflighed. I hvert fald fremtræder det meste af det der i bogen giver sig ud for debat, som en lang række Goddag, mand! Økseskaft! Ærgerligt er det, rigtigt ærgerligt synes ikke mindst jeg, der nemlig på den ene side opfatter mig selv som radikal konstruktivist, men på den anden (som det allerede er fremgået) ikke finder det nødvendigt at trække skeptiske konklusioner af den konstruktivistiske grundholdning, tværtimod. Så jeg havde gerne set en debatterende bog med præcisering af hvad den konstruktivistiske tankegang går ud på, og en kritik af den socialkonstruktivistiske skepticisme.

Den vigtigste grund til at det så ikke lykkedes denne gang, er nok at både foredragsholderne og kommentatorerne stort set (der er undtagelser i passager rundt omkring!) er ganske upræcise og ukonkrete, ikke blot når det gælder hvilken slags konstruktivisme de drøfter, men også i deres omgang med en række andre, i denne forbindelse centrale begreber som "virkelighed" og "videnskab", ja for fleres vedkommende endda i hele deres fremstilling. Men lad mig bekende kulør: Jeg har selv en filosofisk uddannelse, og jeg kommer ikke uden om at jeg synes de to fagfilosoffer blandt foredragsholdere har leveret langt de klareste indlæg; til gengæld er de nok dem der er længst fra at drøfte det emne som bogens undertitel lover, nemlig "relativisme og realisme i kulturvidenskaberne".

Sandhed, sociologi og filosofi

Bogen åbner i princippet udmærket med at samfunds- og videnskabsforskeren Søren Barlebo Wenneberg opridser ti forskellige typer af socialkonstruktivisme, men det sker så kortfattet og indforstået at nye læsere umuligt kan begynde her. Og de overvejelser Wenneberg lægger uden om sin typologi, er så sjusket formuleret at det mange steder er umuligt at forstå hvad han mener. Et oplagt problem er at han skifter mellem et sociologisk og et filosofisk blik, hvad der i og for sig kan være godt nok, men det kræver unægteligt at man holder tungen lige i munden; der er fx forskel på spørgsmålet om forskere flest regner det for muligt at få sagt noget sandt om det de forsker i, og spørgsmålet om det er muligt at forsvare sandhedsbegrebet filosofisk.

Så vidt jeg kan se, mener Wenneberg at sandhed filosofisk set er en umulighed, men at videnskabsinstitutionen alligevel bør arbejde for at bevare folks tillid til at det er sandheder forskerne producerer. Han fremstiller det smukt og idealistisk: Ligesom Sisyfos hele tiden må bakse stenen op på bjergets top blot for at se den trille ned igen, skal vi forskere hele tiden stræbe efter den sandhed som dog er umulig at opnå. (Wenneberg tror i øvrigt, pudsigt nok, at stenen triller ned på den anden side af bjerget, men sådan er det nu faktisk (!) ikke i græsk mytologi, se fx henimod slutningen af Odysseens 11. sang). Mere kynisk kunne man sige at han opfordrer forskerne til at stikke folk blå i øjnene!

Nu tager Wenneberg naturligvis fejl i at sandhed er en filosofisk umulighed, hvad hans kommentator Peter Widell forsøger at afsløre ved at pege på de filosofiske forudsætninger for hele diskussionen. Widell koncentrerer sig især om det ontologiske, men det er enklest at genfremstille pointen erkendelsesteoretisk: Den der argumenterer imod sandhedens mulighed, må forudsætte at der er et sandt svar på spørgsmålet, og altså faktisk forudsætte hvad han eller hun ellers ønsker at bestride. Denne form for reflektiv argumentation er filosofers traditionelle måde at afvise skepticisme på, og Wenneberg reagerer på socialkonstruktivisternes traditionelle måde, nemlig ikke med et modargument, men med en hånlig afvisning af "Widells sprogfilosofiske begrebsgymnastik" og et tilbagefald til sociologien: "Hvis det er sådanne argumenter, der skal begrunde en særlig status til den videnskabelige viden, så siger jeg tak. Videnskaben er i dag en yderst kompleks social institution ..." (side 38-39).

Diskursanalysen

Kommunikationsforskeren Louise Phillips gør mindre ud af disse filosofiske problemstillinger for i stedet at prøve at vise os hvilke konsekvenser et socialkonstruktivistisk udgangspunkt har haft for hendes egen forskning i folks miljøpolitiske holdninger. Det er frigørende at få trukket problemstillingen ned på et konkret niveau gennem et sådant eksempel, men fremstillingen bliver utilfredsstillende fordi Phillips jo af gode grunde ikke kan lægge hele sit materiale og alle sine analyser frem. I realiteten må hun nøjes med dels to klip (à ca. en luftig side) fra en samtale mellem nogle respondenter, dels nogle diskursanalytiske iagttagelser der virker ganske banale (og faktisk ubegrundede i denne korte form, hvad kommentatoren Ib Poulsen også sætter fingeren på). At der (tilsyneladende) ikke kommer noget spændende ud af analysen, falder særligt i øjnene når man læser redegørelsen for alle de teoretiske krumspring Phillips føler sig nødsaget til at foretage for at være en rigtig socialkonstruktivistisk diskursanalytiker. (Bemærk at jeg her ikke skriver "socialkonstruktivistisk", men "socialkonstruktionistisk"; "socialkonstruktionismen" er den særlige variant af de konstruktivistiske grundtemaer som Phillips især knytter sig til).

Samtidig ødelægges eksemplet af at hendes henvisninger til de linjer i de frem-

lagte interviewstumper hvor hun finder det ene og det andet, hverken passer her eller der. Man må undre sig over at forfatter, redaktør og korrekturlæsere ikke har opdaget disse reminiscenser fra den tidligere artikel som Phillips har sakset denne tekstdel fra. En række af de bøger hun henviser til i dette stykke af teksten, er heller ikke med i hendes litteraturliste. I øvrigt skriver den skotsk fødte Louise Phillips glimrende dansk, men der er alligevel enkelte anglicismer tilbage som redaktør og korrekturlæsere burde have fanget, ikke mindst fordi man som læser jo næsten kan tro at de hører til i den danske socialkonstruktivistiske diskurs.

Det problem som Phillips kæmper med i sin teoretiske indledning, er at al viden nødvendigvis må være formuleret (som hun udtrykker det) "fra et bestemt perspektiv og ikke ud fra en fast neutral basis" (side 42). Og selvfølgelig må den det. Herfra trækker hun så følgeslutningen "at al viden er kontingent i stedet for universel". Det stadig mere brugte adjektiviske låneord "kontingent" har intet med betaling til foreninger at gøre, men betyder "tilfældig" eller lidt mere nøjagtigt "ikke-nødvendig". At viden er kontingent på grund af at den er skabt fra et bestemt perspektiv, betyder altså at den kunne have været anderledes, nemlig hvis den var formuleret fra et andet perspektiv, og det er der jo ikke noget opsigtsvækkende ved. At vand koger ved 100^o celsius ved én atmosfæres tryk her på jorden, er jo ikke i modstrid med at vand koger ved et andet antal grader fahrenheit ved et andet tryk andetsteds.

Men det skinner gennem Phillips' tekst at hun føler at der er noget problematisk ved dette perspektiviske grundsynspunkt, nemlig først og fremmest at tanken om den "kontingente" viden må have som konsekvens at sandhedsbegrebet ikke rigtigt kan anvendes; måske er hendes fornemmelse at det "tilfældige" ved viden betyder at den ikke er forankret i en virkelighed, men er en slags smagssag. Og denne helt fejlagtige følgeslutning har disse socialkonstruktionister (altså denne særlige gruppe med "on" i stedet for "v") tilsyneladende kæmpet meget med, og diskuteret heftigt hvad de skulle gøre ved. Selv slår Phillips sig fornuftigvis til tåls med et begreb om "lokal sandhed", som jeg vælger at forstå som ensbetydende med perspektivismen: Udsagn om verden kan naturligvis aldrig være universelt sande (hvad det så skulle betyde), men kan være sande svar på konkrete spørgsmål, rejst og besvaret under bestemte "lokale" omstændigheder.

Spørgsmålet er svaret

Imidlertid virker det som om Phillips – på linje med de fleste andre konstruktivister – ikke selv ser at perspektivismen ikke kun er relevant i forhold til forskningen og dens resultater, men tværtimod nok så meget for de im- eller eksplicite spørgsmål som forskningen prøver at finde svar på. Når vi ønsker at få svar på et eller andet spørgsmål, har vi allerede lagt de "lokale" begrebmæssige og teoretiske rammer som svaret forventes inden for – i hvert fald halvvejs, for måske er spørgsmålet så vagt at forskerens første opgave bliver at reformulere det inden for et bestemt lokalt perspektiv (hvad Phillips i øvrigt selv gør en del ud af i sine metodeovervejelser). Men det er stadig spørgsmålet (eller erkendelsesinteressen, om man vil) der grundlæggende skaber perspektivet, og derfor er der ikke noget problematisk ved at svaret gives fra dette bestemte perspektiv, tværtimod – det er jo lige nøjagtigt det vi ønsker når vi spørger!

En afsluttende pointe mere med udgangspunkt i Louise Phillips' artikel: Hun skriver som om hun nærmest opfatter valget mellem på den ene side et konstruktivistisk udgangspunkt for forskningen og et ikke-konstruktivistisk som en slags politisk afgørelse og ikke et valg mellem rigtig og forkert videnskabsteori. Helt klart er det ganske vist ikke. Fx skriver hun at socialkonstruktionismen "gør ... op med foundationalisme [*sic*], som postulerer et solidt metateoretisk fundament for viden

og sandhed ...” (side 42), og det lyder jo som om socialkonstruktionisterne påviser at deres modstandere tager fejl. Men alligevel skriver hun også om sin “tilslutning” til den perspektivistiske vidensopfattelse på en måde som om det er en opfattelse man kan tilslutte sig eller lade være.

Hvad Louise Phillips nu end har tænkt, er der grund til at minde om at hvis et konstruktivistisk syn på viden, videnskab og virkelighed er korrekt (hvad jeg altså mener), så er spørgsmålet om man bedriver konstruktivistisk forskning, ikke et spørgsmål om tilslutning eller ej, for så kan man ikke gøre andet. Man kan bekende sig til andre holdninger, fx det som Phillips med et mærkeligt låneord kalder “foundationalisme”, men man kan ikke faktisk lave forskning med udgangspunkt i en ikke-konstrueret, evig og uforanderlig basis, for en sådan findes ikke. Hvis virkeligheden og videnskaben er konstruktioner, så er dette tilfældet for alle forskere, og ikke kun for dem der er enige heri.

Virkelige konstruktioner

Antropologen Kirsten Hastrup har bidraget til bogen med en tekst hvoraf størstedelen kan læses som et spændende essay om sprogets betydning i hendes fag, og hvis essayistiske form har fået kommentatoren, Ole Togeby, til at gå i spind (hvad der igen har fremkaldt et kort og dræbende iskoldt svar fra Hastrup). Ind imellem kaster hun selvfølgelig et sideblik til socialkonstruktivismen, men uden at det rigtigt bliver klart (i hvert fald for mig) hvilken slags socialkonstruktivisme og hvilke aspekter af den hun har i tankerne, og hvad hendes position er. Så vidt jeg kan se, er der elementer i hvad hun forstår ved socialkonstruktivismen, hun finder rigtige (fx “at viden naturligvis i en eller anden forstand er konstrueret i sproget,” side 87), mens der er andre hun synes går for vidt (“det er langt fra det samme som at hævde, at verden blot er en social konstruktion,” side 89).

Vigtigst i vor forbindelse er måske hendes påpegning af at fænomener som kultur, samfund og sprog nok er konstruktioner, men at de alligevel har “materiel effekt og derfor er særdeles reelle” (side 88). Til min undren fremhæver hun imidlertid denne sidste pointe som et argument *imod* socialkonstruktivismen; jeg ville snarere opfatte den som et svar til de af socialkonstruktivismens kritikere der tænker sig at den konstruerede virkelighed må være en slags fiktion og derfor ikke rigtigt virkelig alligevel.

Virkeligheden og dens modsætning

Den slags ontologiske spørgsmål er de to sidste artikler i bogen koncentreret om, og det er altså her de to fagfilosoffer kommer på banen, nemlig Hans Fink og Finn Collin – men de er ikke enige (så det er helt synd at de ikke får lejlighed til at diskutere med hinanden, men kun med deres respektive kommentatorer). Nu svarer de ganske vist ikke på helt samme spørgsmål, men man kan alligevel konstatere at mens Finn Collin laver et skel mellem den fysiske og den sociale virkelighed og argumenterer for at kun den sidste kan være socialt konstrueret, argumenterer Hans Fink imod et sådant skel; det ene er lige så meget eller lige så lidt konstrueret som det andet, siger han (side 104).

På en gang humoristisk og stringent formulerer og uddyber Hans Fink hvad han kalder “Syv teser om virkeligheden”, og den manøvre har hans kommentator Ib Ulbæk åbenbart misforstået fuldstændigt. En grund hertil kan være at Fink egentlig slet ikke skriver om socialkonstruktivisme, men holder sig til nogle almene ontologiske pointer. Ind imellem peger han dog på at disse pointer kan det være godt at skrive sig bag øret for de socialkonstruktivister som kæmper med de ontologiske problemstillinger.

“Virkeligheden kommer først på tale når vi har mødt dens modsætning,” skriver

Fink i sin første tese. Vi bruger udtrykket "virkelig" for at lave skel mellem det virkelige og det uvirkelige, men hvad der er hvad, er hvad Louise Phillips (og jeg) vil kalde et "lokalt" spørgsmål. Vi har virkelige oplevelser i modsætning til oplevelser i drømme, men vi har også virkelige oplevelser i drømme i modsætning til de oplevelser vi kun forestiller os at vi kunne have drømt om. Og ikke blot er det sådan at hvad der er virkeligt i én modstilling, kan være uvirkeligt i en anden, men også at der er vidt forskellige hensigter forbundet med at trække det ene eller det andet skel. At skelne mellem virkelighed og drøm er noget andet end at skelne mellem virkelige penge og matadorpenge.

Det fysiske og det sociale

Og selvfølgelig har vi også undertiden brug for et skel mellem det fysiske og det sociale, men for Fink er der altså ikke i al almindelighed nogen grund til at regne det ene for mere virkeligt end det andet. Det gamle skel mellem materialisme og idealisme har med dette at gøre, og selv om de fleste af os i dag vist umiddelbart ville tendere mod en materialisme – ting er vel mere virkelige for os end tanker, ikke sandt? – kan man minde om at store filosoffer i hvert fald fra Platon og fremefter har ment det modsatte. Og pointen er altså at hvad der er mest virkeligt, er et lokalt spørgsmål: Når vi taler om hvad en pengeseddel er værd (altså hvad der kan købes for den), så gør vi dens "idelle" eller "sociale" side mere virkelig end dens fysiske, men når vi taler om der kan gå ild i den, er det omvendt.

Men Finn Collin mener altså at mens den sociale virkelighed må opfattes som konstrueret, kan den fysiske ikke være det; den fysiske virkelighed er grundlæggende alligevel mere virkelig end den sociale. Hans begrundelse koger ned til at mens den sociale virkelighed er afhængig af menneskelige handlinger og hensigter (og konstrueret gennem dem), kan den fysiske (fx en skrumpeliver) ikke være "en social konstruktion i betydningen af noget, der er fremkommet ved den måde, mennesker beskriver virkeligheden på" (side 144-145). Men her er det min fornemmelse at den ellers skarpt tænkende Collin deler et par misforståelser med socialkonstruktivister flest. Måske er det en eller anden slags dagligdags ontologisk materialisme der sætter sig igennem bag om ryggen selv på ham.

Al konstruktion er rekonstruktion – og ikke kun sproglig

Den ene misforståelse er at konstrueret virkelighed skabes ved at beskrive en ukonstrueret virkelighed, altså at virkeligheden i en eller anden oprindelig form skulle foreligge for os inden vi begynder at forme den med vores sprog. Det er en tankegang der kan minde om den tyske 1700-talsfilosof Immanuel Kants idéer om en "Ding an sich" uden tid og rum og årsager og virkninger som vi så skaber en "Ding für uns" ud af ved at projicere anskuelserformerne og kausalitetsbegrebet ned over den. Og det er en tankegang man finder i denne konstatering hentet fra (i selvforståelsen) radikale konstruktivistisk kritik af mere moderate: "Verden er i udgangspunktet flertydig, flydende og kaotisk, men den konfliktfyldte sociale praksis konstruerer en vis begrænset form for entydighed, fasthed og orden" (fra udgiverens indledning, side 9, i Dyrberg, Dreyer Hansen og Torfing (red.), *Diskursteorien på arbejde*, Roskilde Universitetsforlag, København, 2000).

Men også udtrykket "en ubeskrevet virkelighed" (for slet ikke at tale om "flertydig, flydende og kaotisk") er en "konstruerende" beskrivelse. Af gode logiske grunde er det slet og ret umuligt at sige noget fornuftigt om denne virkelighed hinsides beskrivelser – andet end at den ikke findes. Med et udtryk fra den fænomenologiske tradition kan man sige at virkeligheden "altid allerede" er beskrevet. Og en konsekvent konstruktivistisk tankegang må gå ud på at enhver konstruktion er en rekonstruktion, en ombygning af noget allerede foreliggende. At forstå skrumpel-

ver som et konstrueret fænomen er ikke at forstå skrumpeliver som noget der opstår ved at noget ubeskrevet og ukonstrueret beskrives, men at forstå det som en ombeskrivelse og dermed rekonstruktion af et allerede foreliggende – og dermed beskrevet og konstrueret – fænomen (som jeg ikke har tilstrækkelig anatomisk og medicinhistorisk viden til at kunne karakterisere).

En konstruktivisme som ville hævde at virkelighed, inklusive fysisk virkelighed, skabes ud af den blå luft udelukkende ved hjælp af sproget, ville ikke få min tilslutning. Tag sådan noget som et ægtepar. To ugifte mennesker kommer ind til giftefogeden, fogeden siger “Og hermed erklærer jeg jer for rette ægtefolk at være!” – og vips, pludselig er de blevet et ægtepar, takket være en sproglig formulering. Men ægteparret er jo ikke bare “fremkommet ved den måde, mennesker beskriver virkeligheden på” (for nu at gentage Collins formulering), og ud af den blå luft. De var af kød og blod da de ankom, og stadig af kød og blod da de gik, omend nu rekonstruerede fra ugifte til ægtefolk.

Og den anden misforståelse er at sproget skulle være vores eneste redskab til konstruktion (eller altså rekonstruktion), for det er det ikke engang hvis vi minder os selv og hinanden om at sprog er såvel ytringer som begreber og billeder og teorier og en masse mere. I konstruktioner indgår imidlertid ikke blot alt dette sproglige, men også sansninger, erkendelser, erfaringer, oplevelser, handlinger og en masse andet. Og hvor det er fysisk virkelighed der konstrueres, indgår fx oplevelse af vægt eller modstand, måske uigennemsigthed, måske forskellige taktile kvaliteter, måske andet igen.

Sandheden skal frem

Hvis sandheden skal frem, så interesserer disse ontologiske problemer mig ikke rigtig, i hvert fald ikke i deres filosofiske almenhed. I konkrete tilfælde kan det ganske vist være aldeles afgørende hvor skellet trækkes mellem det virkelige og rigtige og det uvirkelige og forkerte (fx mellem os og dem, rigtige danskere og så disse indvandrede), men filosofisk er det nok for mig at sige som Hans Fink at “Virkeligheden er summen af alt hvad der findes, og af alle kendsgerninger” (side 107).

Derimod er jeg optaget af spørgsmålet om sandhed. Det er vigtigt for mig at fastholde den i for sig banale kendsgerning at det absolut ikke er umuligt at sige sande ting om virkeligheden. Den gamle skepticistiske holdning var generel og blev gerne begrundet med mistillid til vores sanser. Den ny henviser til relativismen i al erkendelse og specielt den videnskabelige, altså til dette at vores viden ikke er universel, men er menneskeværk og relativ til bestemte teorier, metoder, indfaldsvinkler osv. der alle er historisk og socialt foranderlige; viden er konstrueret, på linje med den virkelighed den giver sig ud for at være viden om.

Den fejl den ny skepticisme grundlæggende begår, er imidlertid at tro at kun universelle sandheder er rigtige sandheder. Imidlertid er det faktisk omvendt: Universelle sandheder findes ikke, i hvert fald hvis de skal forstås som sandheder der ikke er “fremkommet ved den måde, mennesker beskriver virkeligheden på” (for igen at citere Collin). Alle sandheder (såvel som falskheder) er lokalt menneskeværk. Men inden for dette menneskeværk er det absolut muligt (men ikke altid lige let) at skelne mellem sandt og falsk, og muligt både at tage fejl og at få sagt noget sandt om virkeligheden som den faktisk er.

Så jeg deler altså Pragmatikkredsens bekymring over at en moderne, ofte kun tåget formuleret skepticisme synes at brede sig sammen med konstruktivistiske tankegange der i sig selv på ingen måde skulle have den konsekvens. Og selv om kredsen jubileumsbog ikke blev rigtigt vellykket, var det alligevel vigtigt at den fik sat socialkonstruktivismen under debat.

Søren Kjørup er professor i filosofi på RUC.